

IRODALOM.

Külföldi lapokból.

A multkor már említett *«Zeitschrift für Schulgesundheitspflege»* ez évi 9. sz.-ban K. Roller darmstadti tanár arról a nálunk épen most időszerű kérdéstről szól, hogy az u. n. felsőbb iskolákon (a mint a mi középiskoláinknak megfelelő intézeteket ott nevezik) *van-e szükség külön iskolaorvosokra?* A hesseni tanügyi kormány kívánságára ezzel Hessen minden ilyen iskolájában foglalkozott ebben az évben a tanári kar. A júniusi igazgatói értekezlet tagadón felelt a kérdésre. Figyelembe véve az orvost, tanítót, iskolát és tanulót egyaránt, a darmstadti főreáliskola Roller következő tétéleit fogadta el: 1. Iskolaorvosokra a felsőbb iskolákon is feltétlenül szükség van. (Az alsóbb fokú intézeteknek van már Hessenben orvosa.) — 2. Ezek első sorban az általános iskolai egészségügyre gondoljanak (u. m. az iskola telkére, helyiségeire, felszerelésére). — 3. Egyes esetekben, mikor a tanár fertőző betegséget gyanít (szamárhurut, tüdővész, ragadós szembajok) s a házi orvos nem intézkedik, az iskola orvosa az igazgatóval egyetértve vizsgálatot tart. — 4. Olyankor is, ha valamely tanuló kötelező órákról (torna, rajz, ének) hosszabb ideig elmarad s szünet közben az udvaron tartózkodni nem akar, azonban a házi orvostól nem hozott bizonyítványt. — 5. Mint iskolaorvos nem vállalhatja el a megbetegedett gyermekek kezelését. — 6. Önállóan nem adhat rendeleteket az iskola személyzetének, mert szerepe lényegében a tanácsadás. — 7. Ha a hatósági orvosok e feladatokat ma nem teljesíthetik, külön iskolai orvosokat azonban nem akarnának kinevezni, több hatósági orvost kell alkalmazni. — Végül 8. Szükséges a tanárok egészségügyi kiképzése, de nem az iskolaorvosok alkalmazása helyett. Jó volna ez azért, hogy a tanár az igazgatót s az orvost hiányokra és bajokra úgy általános tekintetben, mint egyes esetekben figyelmeztethesse. (Elég lenne e czélra az egyetemi évek laatt egy iskolaegészségügyi collegium hallgatása. Csakhogy kötelezővé kellene tenni, mert alig remélhető, hogy e nélkül másként lenne nálunk; mint ott létem idején Leipzigban volt: 14-en iratkoztunk be s csak 5-en jártunk el. Igaz, hogy mi sem vettük épen annak az előadásnak sok hasznát.) A szerkesztő nagy örömmel közlé ezt a cikket, mert az iskolából ered. Csupán azt jegyzi meg, hogy mindezek mellett feltétlenül kívánni kell azt is, hogy az iskolaorvos legalább is az újként belépő tanulókat rendszeresen megvizsgálja.

Az iskolaorvosoktól a *játékok* ügyének a fellendülését reményli ugyan e szám másik cikke, mely a Nürnbergben 1901. júl. 6—9. tartott

«V. Deutsche Kongress für Turn- und Jugendspiele», előadásairól szól. A tudósító, maga is érdemes munkása az egészség ügyének, azt mondja, hogy a mit a *ludere necesse est* jeligével tárgyaló gyűlésen láttak és hallottak, az nem csak theoria volt, hanem sok év gyakorlati munkájának az eredménye. A választmány nagy mozgalmat indított a játékokért; 4000 férfit és 3000 nőt képeztek ki a játszás intézésére. A nép egészsége, a nép megifjodása a czéljok; az egyes boldogságán dolgoznak s így a haza nagyságán és dicsőségén. A testgyakorlásoknak s kivált a játékoknak az iskola és a nép szempontjából való fontosságáról, — a tüdővésznek az ifjak játéka által való csökkentéséről, — a leányok játékaikról szóló előadások mind sokszorosan kifejezték a játék fontosságát férfira és nőre, egész nemzet jövődjére vonatkozóan. Meg kell kezdeni a játékot a legifjabb korban s folytatni minél tovább, mert az idegesség minden társadalmi körben rémitően nő. Nő kivált a nőknél, már pedig ha az állannak a férfira van is szüksége, a nép jövődje az egészséges nőtől függ. A játszásra való szoktatásnak jó hatása lesz minden tekintetben. A tüdővésznek is ellensége a játék, mert e közben a szabad levegőt szívjuk. Nem atlétákra van szükség, nem egyes izomsomók kifejlesztésére; az ember egészségére, az egész test gyakorlása hat jótékonyan. A lélegzés is kilencszer, tizszer gyorsabb a játszás közben, mint közönséges járáskor. A játész a levegő, világosság s a nap jó hatásának szolgáltattja ki magát, épen a melyek a tüdővész legnagyobb ellenségei. Mindenkre illik, a mit egyik előadó a leányoknak jelölt ki szabályul: 1. ki a szobából a szabadba; 2. félre a szűk ruhával; 3. ki a napra, hiszen az alma mindig a nap felé fordítja piros felét. Szó volt az iskolát végzett gyermekek játszásáról, a játszóhelyek nagyságáról, játszóhelyül az iskola udvarát tartották legjobbnak s itt szeretnének korcsolya-pályát is csinálni. (De mily kevés iskolának van erre tere! Magyarországon tudunk olyan szerencsés intézeteket, igaz, hogy nem sokat.) Meglepő részlete e jelentésnek a következő: «Ha a bölc Ben Akiba élne s Nürnbergben júl. 7. és 8.-án a játékokat látta volna, bizonyára visszavonná a szálló ígét, hogy «Nincs új a nap alatt». Felemelő látvány volt, midőn kb. 500 tornász, 14 évestől a 70 évesekig elevenen, vidáman, énekelve, szép rendben felvonult, élvezet volt látni a szergyakorlatokat s különös gyönyörűségünk telt az ifjak és idősebbek játékában, a minek változatossága és ideálisan szép elvégzése nagy örömünkre szolgált. Az első napon mintegy 2000-en játszottak, másnap már négyszer-ötször annyian. Annak a látványnak az emléke, melyet fiúk, leányok, ifjak és hajadonok közös játéka nyújtott nem mosódik el egykönnyen, mert látszott, hogy nagy örömmel és kedvvel játszanak. Annál nagyobb dolog ez, mert ott egyetlen pohár sör sem fogyott el akkor. Minket a «kötelező játékdélutánok» korszakában külö-

nösen érdekel ez a rajz, mely a kedvvel való játszást tünteti fel s a játék, a játszás becséről megerősíti a véleményünket.

E folyóirat utóbbi számainak főcikkei az említetteken kívül: 7. sz. «Az alkohol és a gyermekek» E. Bayr bécsi igazgatótól. «Az állóírás mint iskolai írás» Wipf zürichi tanítótól, ki cikkéhez számos írás-próbát is csatolva, azt kívánja az orvosoktól, legyenek rajta, hogy a tapasztalás szerint a tanuló hátgerinczére és szemére veszedelmes ruostani írásmód helyett az elemi iskola első osztályában az állóírás legyen kötelező. 8 sz. Dr. Ströszner Ede, Budapest főváros bakteriologiai intézetének az asszisztense «Az iskolának vizzel való ellátásáról» ír, egy másik cikk a gyenge tehetségeknek külön osztályban s a gyenge elméjüknek külön intézetekben való nevelését a kenyér keresésre való előkészítés szempontjából tárgyalja. Érdekes e számban Dr. *Lobedank* orvos fejtegetése «Az emlékező tehetség és a könyv nélkül tanulás» czímmel. Minél ifjabb és tapasztalatlanabb az ember, — úgymond — annál nagyobb szüksége van arra, hogy az új ismeretet a közvetítő érzéki észrevétel minél gyakoribb ismétlésével vesse emlékezetébe. Hova-tovább képessé lesz arra, hogy az újat a régi ismerettel, képzettel való összekötés útján szerezzze meg. Az iskola főfeladata a testi nevelésen kívül, hogy az észet ismeretek önálló szerzésére és értékesítésére képessé tegye, valamint hogy ismereteket közvetítsen, ami nélkül a képzés nem is képzelhető. Az ismereteknél nem a közlés módja, hanem a tartalom a fő. Epædagogiai nézet tehát megengedi amaz orvosi vélemény kimondását, hogy orvosi és lélektani okokból nem lehet eléggé kívánni a könyv nélkül tanulásnak a lehető legcsekélyebb mértékre való szorítását. Alapos tévedés ugyanis az a hit, hogy a tanulás e módja az emlékező tehetséget erősíti. Ha ezt tenné, elvárhatnók, hogy az így elsajátított anyag tovább maradjon meg az emlékezetben, mint a mennyi ideig tényleg megmarad. De ellene szól ennek az is, hogy a központi idegrendszer éppen a könyv nélkül tanulás közben könnyen kifárad. E tanulás az idegrendszernek jóval nagyobb megerőltetésébe kerül, mint valamely ismeretnek képzetek kapcsolásán alapuló elsajátítása. Épen ezért csak a legszükségesebbre, az alapelemek elsajátítására, az ész és a kedély képzésére feltétlenül szükséges mértékre kell szorítani a könyv nélkül tanulást. Sokkal értékesebb és könnyebb az író szerint az emlékezet anyagának képzet-társítás útján, az újnak a meglevőhöz kapcsolása által való gyarapítása. Ez tehát mód. A feltétel pedig a tanuló érdeklődése a tárgy iránt, mert ez — lélektani és tapasztalati igazság — megkönnyíti minden ismereti anyagnak az elsajátítását. E tény önként értetik, mégsem méltányolják kellőképen. A szülők nem ügyelve gyermekeik egyéniségére, sokszor csak a szokás és divat szerint neveltetik őket. Úgy hogy aztán kivált a gymnasiumba járnak olyan tanulók, kik az ott nyújtott ismeretek iránt nem érdeklődnek s így nem haladnak. A szülők aztán rendesen

az iskolára vetnek, pedig a hiába való idő fecsérlésnek ők az okai. A tanárok meg gyakran abban tévednek, hogy az ilyen tanulókat gyenge tehetségűeknek tartják. Holott mily gyakran válik az ilyen «rossz» tanulókból életük folyamán derék, munkás ember. Lehet valaki egészen ép eszű, s hiányozhatik azért nála p. o. a régi nyelvek iránt az érdeklődés, tehát nem tud bennök haladni, mert nincs elég más képzete, a melyekhez a nyelvtanulás keltette új képzeteket szorosán hozzá fűzhetné.

Az egész cikk főképen azért érdekes, mert orvosnak a véleményét látjuk e kérdésben. Azt hisszük azonban, hogy az igazán tehetséges tanuló nagyon ritkán, csak különös hanyagság vagy mellékes okok miatt kerül abba a helyzetbe, hogy az őt nem érdeklő tárgy miatt időt veszítsen. Máskülönb az írónak igaza van fejtegetéseiben, maga is tudja, említi, hogy elterjedt dolgokat helyez saját nézete szerint való új világtításba, még pedig a vallástanításban szereplő sok «könyvnelkülözés» miatt. Pedig csak itt igaz egyszer, hogy a tartalomban van-e lényeg!

A «Schulgesundheitspflege» minden számának nagy részét kisebb közlemények foglalják el, igazán széles körből eredő hírek tájékoztatnak az iskolai egészségügyre tartozó minden újabb mozzanatról, legtágabb értelemben véve az «iskolai egészségügy» kifejezést. Jelennek itt meg magyarországi hírek is, gyakran magyar kézből, bár például a játszást kötelezővé tevő min. rendeletet bécsi szaklap nyomán ismerteti.

Ilyen apró közlések, főként könyvismertetés alakjában jelentkező újdonságok nagyon vonzóvá teszik a német pæd. folyóiratokat azok számára, kik akár általánosan, akár valamely szakban az irodalomról tájékozódást óhajtanak. Kiválik e tekintetben az 55. évében járó *Zeitschr. für das Gymnasialwesen* (szerk. H. I. Müller, Berlin). Ennek szeptemberi száma bőven ismerteti R. Lehmann, «Erziehung und Erzieher» (Berlin, 1901) cz. kötetét, melyben a szerző a nevelés problémájának a megoldását keresve, az egész idegen nyelvi tanítást nagyon csekélyre becsüli, a régi classikusoktól minden értékes hatást megtagad. Az egész nyelvtanítás csak az alárendelt kis hivatalnok jó tulajdonságait fejleszti ki, mert ennek érdeme a jó kézíráson kívül a lelkiismeretes pontosság, a bonyolódott szabályok között való eligazodás. A magasabb hivatalnoknak azonban az embereket megismernie, sőt vezetnie kell, a tudományos kutatónak általános nézőpontokra, a történelmi és művelődési ellentétek megértésére van szüksége, e tekintetben, sőt még æsthetikai szempontból sem jár a mai nyelvtanítás semmi haszonnal; az ó-kor szelleme a mai tanulókat nem érdekli. A mai német nevelést Lehmann lényegében hivatalnok-dressurának tartja, mely keveset fejleszt ki az értékes egyéni tulajdonságokból. Két főkérdése van szerinte a nevelésnek: első az, hogy mennyi szabadságot, az önmeghatározásra mennyi jogot kell biztosítani az egyesnek, mennyiben szolgálja az egészszet s mennyire érezze magát

ennek tagjaként; második kérdés: mennyit adjon az iskola az ifjúságnak az eszményi javakból s mennyit a gyakorlati előkészítésből, mielőtt az életbe, illetőleg pályájára lép. Az igazi nevelő eszmét keresi itt a szerző. Nagyon érdekesek a szavai: ma szülők és tanítók egyaránt kevéssé értik az ifjúságot s kevéssé érdeklődnek iránta; kevés élet van az órákon, sok a felügyelet és ellenőrzés, a fegyelem tulságos. Ez elkeseredést szül s csalásra indít, a szabaddá és igazság-érzetre való nevelés nagyobb dicsőségére. Szabadelvű nevelőkre van szüksége e kornak, mely különben a nevelésnek nem kedvez. Kevés igazi nevelő van a tanítók között. «Hivatali hűségökben többnyire csak tanító hivatalnoknak érzik és mutatják magokat, tanítványaikkal a személyes érintkezést inkább kerülik, mint keresik s miután más hivatalnokhoz hasonlóan a köteles napi munkát ledolgozták, többi idejüket családjoknak, a kártyának, legjobb esetben is a nevelői hivatásokkal kevéssé összefüggő tudományos munkának szentelik.» *Phylosophiai* felfogású tanárokat kíván (a két felső osztályba pedig 2—2 órán *phylosophiát*, a mi nálunk a VIII.-ban megvan), s az ó-classikai olvasmányok helyett a német classikus irodalmat, első sorban Herder, Goethe és Schiller gondolatait óhajtja az iskolának. Azt hisszük, Lehmann legtöbb panaszára meg van az orvosság a személyiség *pædagogikájában*. Minden ilyen megokolt s alapjában igaz, őszinte felszólalás a személyiség fontosságát tünteti ki. Az ismertető minden elismerése mellett is ellene szól annak, hogy az iskolát mai ideális irányából kivegyék. Voltaképen ezért emeltük ki itt azt az egész ismertetést, mely szerint: az iskolának békésen, a mindennapi élet zajától megóva kell növényedekéi benső erőit fejlesztenie. Szerencsétlenség volna, ha a mai nyugtalan kor még az életre való nyugodt előkészülés éveiből is elvenne, mikor később úgys alig enged meg, hogy az ember a lelkieket is ápolja. A fának is nagy bőséggel kell tavasszal virágnia, hogy később jó termése legyen. Gondoskodjunk hát arról, hogy tanítványaink ideális gondolkozásban és fogékonyságban gazdagon lépjenek az életbe, annak árjai ugyis középre térítik ideális és realis között s inkább e felé indítják.

Az idealismust tűzi ki célul és vezetőül *F. Aty* is e folyóirat augusztusi számában (*Idealismus und Realismus*). A kor viszonyait s a jövő feltételeit vizsgálva így szól: «Mi hiányzik ma? Épen a nagyon is háttérbe szoruló idealismus érdekeinek az ápolása. Semmi sem oly szükséges ma, mint a láthatatlan, a szellemi, az örökké való, hogy ellensúlyozza és kiegészítse a láthatót, az anyagit, a mulandót. E világ- és élet-felfogás harcosai között a keresztyénség mellett első a humanus gymnasium, mint azoknak az iskolája, kik az eszmék birodalmába vágnak, műveltségünk gazdag kincsét meg akarják őrizni s ennek forrásaival az összeköttetést megtartják. Ez az út nem mindenkinek való. A polgárok legnagyobb részének gyakorlati életmódot kell választania... De len-

nie kell kisebbségnek, mely Platot és Sophoklest eredetiben olvasta, Cicero és Horatius gondolatvilágában jártas, mely a munkát épen csak a munkáért, a tudást csupán magáért a tudásért becsüli!»

Nem lapban van ugyan, mégsem állhatjuk meg, hogy ne közöljük *Thumser* bécsi gymn. igazgató szavait (Erziehung und Unterricht. 1901. 18. l.), ki a gymnasium jelentőségéről szóló beszédét így végzi: a reális iskola úgy munkálja az ifjuság javát s az állam üdvét, hogy a jelen kulturális fejlődésére állandóan figyelve a modern szellemi munka eredményeit gondosan megválogatva az ifjak elé tárja, hogy azokat a gyakorlati életpályák derék harczosáivá képezze, a gymnasium pedig úgy, hogy a kor követelményeit is jól ismerve, az ifjú pillantását inkább befelé irányítja, megtanítja a múlt és jelen egyeztetésére s az emberi törekvés három örök eszméjének, az igaznak, szépnek és jónak mindig tisztább-tisztább felfogására, hogy azok az ifjak egykor a reális élet küzdelmeiben az idealismus biztos talaját újra meg újra megtalálhassák s embertársaiknak is megmutathassák.

Örvendetes hangok ezek. Nekünk itt most mindegy, hogy milyen szempontból hangoztatják s mily eszközökkel akarják szolgálni a nevezettek az idealismust, a fő az, hogy ezt szükségesnek látják. A ki tanítással neveléssel foglalkozik, tehát szükségesképen a jövődön is gondolkodik, az igaznak érzi, a mit a Lehmann előbb emlegetett könyvének az ismertetője ír: olajat öntenénk a tűzre, ha a mai korban már a nevelést is egészen a gyakorlati élet követelményei szerint alakítanók; épen a legfogékonyabb években lehetőleg sokat kell az erős, igazi emberi érzésből a gyermek lelkébe juttatni, hogy a gyakorlati élet elvei ebből nőjenek majd ki!

i. s.

Ungarische Pädagogische Revue (Revue pédagogique Hongroise).

Főszerkesztő *Kemény Ferencz*, felelős szerkesztő *Szöllösi Jenő*. Kéthavonként megjelenő folyóirat. Az évfolyam ára 6 kor. (6 márka, 8 franc).

Célja ez új vállalatnak — a szerkesztők előszava szerint — a külföldi szakemberek előtt hű képét adni Magyarország iskolaügyének, megismertetni iskoláink szervezetét, a hazai iskolák életét, működését; iskolai mozgalmainkat. Szükségesnek látják ezt azért, mert nyelvünk nem ismerése miatt nem szerezhethet a külföld rólunk közvetlen forrásokból értesülést, a mit pedig közvetve tud meg rólunk, azt legtöbbször ellenséges érzelmű commentatoroktól tudja meg.

Ezek a körülmények igazolják az új vállalat megindítását, mely a jelzett irányban hasznos szolgálatokat tehet, ha pontosan, hűségesen és